

Kadınların Lisansüstü Eğitimlerini Bırakma Nedenleri Üzerine Nitel Bir Araştırma A Qualitative Study on the Reasons Women Discontinue Their Postgraduate Education

Burak KAHRAMAN* Cansu AĞGÜL** Tuana KARA***

*Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, burakkahraman@erciyes.edu.tr, ORCID:0000-0003-3995-1172

**cansuuuaggul@gmail.com, ORCID: 0009-0006-2609-7076

***tuanaakaraa8@gmail.com, ORCID: 0009-0005-8161-4542

Öz

Kadın öğrenciler akademik hayatlarında ve toplumda karşılaştıkları, kadına atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin her daim etkisi altında kalmaktadır. Akademide ilerlemek isteyen kadın öğrenciler önce yüksek lisans ardından doktora programlarına ilgi göstermektedir. Kadın öğrenciler başlangıçta yüksek lisans eğitimine katılım gösterebilirler de ilerleyen zamanlarda yaşadıkları birtakım sorunlar nedeniyle akademik hayatlarını yarıda bırakmaktadırlar. Bu çalışmada, kadın öğrencilerin yüksek lisans ve doktora sırasında karşılaştıkları sorunları ve akademik programları bırakma sebeplerini anlamak amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, alanda yapılan nicel çalışmaların yetersizliği ve mevcut nitel çalışmaların kapsam açısından yeterli derinlikte olmayışı da araştırmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Araştırmanın yöntemi olarak kartopu örnekleme yöntemi tercih edilerek, eğitimini yarıda bırakan 20 kadın yüksek lisans ve doktora öğrencisine ulaşılmaya çalışılmış; ancak 13 öğrenciyle görüşme yapılabilmektedir. Araştırmanın amacı, kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerinin akademik hayatlarına etkisini görünür hale getirmektir. Kadın öğrencilerin başlangıçta yüksek lisans eğitimine katılım gösterdiği, ancak ilerleyen dönemlerde karşılaştıkları akademik zorluklar, evlilik süreci ve çocuk bakımı gibi çeşitli nedenlerle akademik hayatlarını yarıda bırakma kararı aldıkları ortaya konulmuştur. Özellikle, çeşitli iş fırsatları, maddi zorluklar, danışmanlık eksiklikleri ve tez sürecinin zorlukları gibi faktörler de eğitim süreçlerini olumsuz etkilemiştir. Kadınların kendileri için oluşturulmuş toplumsal cinsiyet rollerine hapsolmesi ve bu nedenle akademiden uzaklaşması arasında belirgin bir bağlantı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Roller, Nitel Araştırma

Abstract

Female students are always under the influence of the gender roles attributed to women that they encounter in their academic lives and in society. Female students who want to advance in academia are interested in master's and then doctoral programs. Although female students initially participate in master's education, they later leave their academic lives unfinished due to certain problems they experience. In this study, the qualitative research method was used to understand the problems that female students encounter during their master's and doctoral programs and the reasons for leaving academic programs. In this context, the inadequacy of quantitative studies in the field and the insufficient depth of scope of existing qualitative studies also reveal the necessity of the study. The snowball sampling method was preferred as the research method, and it was aimed to reach 20 female master's and doctoral students who dropped out of their education; however, 13 students could only be interviewed. The aim of the research is to make the effects of gender roles on the academic lives of female students visible. It was revealed that female students initially participated in master's education, but later on they decided to leave their academic lives unfinished due to various reasons such as academic difficulties they encountered, marriage process and childcare. In particular, factors such as various job opportunities, financial difficulties, lack of consultancy and the difficulties of the thesis process have also negatively affected the educational processes. A clear connection has been observed between women being trapped in the gender roles created for them and therefore moving away from academia.

Keywords: Gender, Gender Roles, Qualitative research

JEL Kodu: Z

Giriş

Gülseven'e göre toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlardan ve erkeklerden toplumun beklediği davranış kalıplarını ifade eder (Gülseven, 2017, ss.184). Kadın ve erkeklere öğretilen bu davranışlar rol kavramını ortaya çıkarır. Toplum tarafından üretilen bu roller kadına ve erkeğe atfedilir, kişi için bir sorumluluk oluşturur. Rose'a göre, erkek olmanın ve kadın olmanın ne anlama geldiği, erillik ve dişilik tanımları ya da anlayışları, erkek ve kadın kimliklerinin temel nitelikleri, bunların hepsi kültürün ürünleridir (Rose, 2018, ss.17). Türkiye'ye göre, bu roller kadın için çocuk bakımı, ev içi işleri olurken; erkekler için evin geçimini sağlamak ve evin reisi olarak aileyi yönetmektir bu da toplumsal rollerin bir sonucudur. Kadına ve erkeğe atfedilen roller, ataerkil toplumsal yapı tarafından şekillendirilip, bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de ortaya çıkarır. Bardakçı ve Oğlak'a göre, toplumun temel ve en güçlü sosyal birimi olarak kabul edilen aile, toplumsal cinsiyet rollerinin, cinsiyet kimliklerinin ve eşitsizliklerin yeniden üretildiği bir alanı temsil eder. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en önemli nedeni, ataerkil bakış açısı ve aile yapısıdır. Bu egemen yapı sonucunda erkek, belirleyici güç olarak, tüm fırsat ve olanaklardan öncelikli olarak yararlanırken, kadın bu fırsat ve olanaklardan ancak erkeğin izin verdiği ölçüde faydalanabilmektedir (Bardakçı ve Oğlak, 2022, ss.73).

Günümüzde kadınlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yalnızca ev içerisinde değil iş hayatında da maruz kalmaktadır. Çoğu gelişmiş ülkenin yasal düzenlemeleri ve uluslararası belgeler, cinsiyet ayrımı yapmaksızın tüm çalışanlara eşit fırsatlar sunulması gerektiğini vurgulasa da kadınlar iş hayatında net olmayan, açıkça ifade edilmeyen ve görünmez engellere maruz kalmaktadır. Kadın çalışmaları literatüründe, kadınların bu tür resmi olmayan ve somut bir şekilde belirlenemeyen engellerle karşılaşmasına "Cam Tavan Sendromu" denilmektedir (Utma, 2019, ss.49). Cam tavan, toplumda kadınların mevcut hiyerarşik düzende belli bir seviyeye gelmelerini zorlaştıran görünmez bir engeldir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet rollerinin ortaya çıkardığı cam tavan sendromuna maruz kalan kadın öğrenciler için akademide yer almak daha da zorlaşmaktadır. Bu durum, kadın öğrencilerin motivasyonunu düşürmekle kalmayıp, aynı zamanda yarım kalmışlık hissine yol açmaktadır.

Akademik kariyerin önemli basamaklarından olan yüksek lisans ve doktora eğitimi, bu engellerin aşılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Sadece bir ünvan kazanmanın ötesinde, bu eğitimler, kadınların mesleki ve sosyal alanda ihtiyaç duydukları yetenekleri geliştirerek hem bireyleri hem de toplumu ileriye taşıyan önemli aşamalarıdır. Ancak, cam tavan sendromunun yarattığı zorluklar, kadınların bu aşamalara ulaşmasını ve bu süreçten tam anlamıyla faydalanmasını güçleştirmektedir. Bu zorluklara rağmen, birçok kadın öğrenci yüksek lisans ve doktora programlarına devam etmeyi başarmaktadır. Ülkemizde ise 2023 yılı YÖK verilerine baktığımızda, toplam 207.304 kadın öğrencinin yüksek lisans, 56.103 kadın öğrencinin ise doktora yaptığı görülmektedir; ancak, yüksek lisans ve doktora eğitimine devam etmeyen kadın öğrenci sayısı bilinmemektedir (YÖK, 2023). Günümüzde yüksek lisans ve doktora devam eden kadın öğrenci sayısı, erkek öğrenci sayısına göre daha azdır. Kadın öğrenciler, akademik dünyada kariyer yaparken, toplumsal roller ve sorumluluklarını dengede tutmak zorunda kalırlar. Akademisyenlik mesleği, esnek olmayan ve yoğun çalışma saatleri gerektiren yapısıyla, kadınların ev hayatını zorlaştırabilir, bu da onların akademik ilerlemelerini olumsuz etkileyebilir. Bu zorlukların yanı sıra, toplumsal cinsiyet rolleri kadınları ikincil konuma iter ve toplumun kadınlardan beklediği davranışları yerine getirme zorunluluğu, onların profesyonel hedeflerine ulaşmasını engelleyebilir. Bu durum kadın öğrencilerin motivasyonunu düşürmek ile yarım kalmışlık hissine yol açmaktadır. Özellikle bilim ve akademi alanında kadınların hem eğitim hem de kariyerlerinin önemli aşamalarında neden ayrıldıklarını veya ilerleyemediklerini açıklayan sızdıran boru kavramı bu araştırma kapsamında önem taşımaktadır. Sızdıran boru modeli, kadınların bilim insanı olma sürecindeki eğitim ve çalışma yaşamlarında nerede ayrıldığını, nerede azalmaya başladığını açıklamaya çalışır ve bu durumu sızdıran bir boruya benzetirler (Kıroğlu Bayat ve Baykal Parıldar, 2021, ss.755). Bu bağlamda, kadınlar hem akademik kariyerlerinde hem de toplumsal beklentiler arasında denge kurmak zorunda kalırlar.

Bu araştırma yüksek lisans ve doktora yapan kadın öğrencilerin toplumda uğradıkları mevcut cinsiyet eşitsizliğinin yanı sıra akademide karşı karşıya kaldıkları sıkıntıların neler olduğunu ve beraberinde nasıl toplumsal bir sorun haline geldiğini anlayıp çözüm önerileri geliştirmektedir. Bu durum ne kadar bireysel bir sıkıntı olarak görülse de aslında toplumsal bir sorundur. Mills'e göre, sıkıntılar, bireyin kişiliği çerçevesinde ortaya çıkar ve başkalarıyla dolaysız ilişkileri kapsamında yer alır. Sorunlar ise bireyin bu sınırlı çevresini iç yaşamını menziline aşan meselelerle ilişkilidir (Mills, 2022, ss.19). Bundan dolayı, kadın öğrencilerin yüksek lisans ya da doktora yarım bırakma nedenleri "sıkıntı" olmaktan çıkıp toplumsal bir "sorun" haline gelmiştir.

Yöntem

Konu

Kadın öğrenciler akademik hayat içerisinde veya ev içerisinde birtakım sorunlar yaşamaktadır ve bu sorunlar zamanla kadınları bir seçim yapmaya yöneltmektedir. Araştırma kapsamında, hangi durumların kadın öğrencileri yüksek lisans ve doktora yarım bırakmaya yönelttiği üzerinde durulacaktır. Araştırmanın konusu kadın öğrencilerin yüksek lisans ve doktora yarım bırakma nedenleridir.

Amaç

Kadın öğrenciler yüksek lisans ve doktora yaparken çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Bu araştırmanın amacı ise kadın öğrencilerin akademiyi yarım bırakma sebeplerini anlamak ve kadın öğrencilerin sorunlarını daha görünür hale getirmektir. Bu çalışmada ise kadın öğrencilerin yüksek lisans ve doktora sırasında karşılaştıkları sorunların çoğunlukla neler olduğu ve bu doğrultuda da yüksek lisans ve doktora bırakma nedenleri üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Kadınların yüksek lisans ve doktora bırakma nedenleri üzerine yapılan çalışmaların geneli nicel araştırma metodu kullanılarak yapılmıştır. Bu alanda gerçekleştirilen nicel çalışmaların yetersizliği, nitel araştırmaların eksikliği ve mevcut nitel çalışmaların kapsam bakımından sınırlı olması, kadın öğrencilerin akademik yaşamda karşılaştıkları sorunların derinlemesine anlaşılmasını engellemektedir. 2022 yılında Boğaziçi Üniversitesi tarafından yapılan “*Kadın Öğrencilerin Doktora Terk Etme Nedenleri: Hayal Kırıklığı ve Bakım Yükü*” çalışmasına baktığımızda, çalışmanın nitel bir araştırmaya dayanarak istatistiksel veriler ile araştırma konusunu öne sürdüğünü görmekteyiz. İstatistiksel veriler eğilimleri gösterse de bu eğilimlerin nedenlerini, bireylerin hayatlarında nasıl yankı bulduğunu ve deneyimlerin sosyal bağlamını açıklamakta eksik kalabilmektedir. Araştırmamızın konusu kadın öğrencilerin bu kararı alma sürecinde yaşadıkları deneyimleri, düşünceleri ve duyguları anlamaya derinden bağlıdır.

2012 yılında Tuncer Bülbül’ün ‘*Yüksek Öğretimde Okul Terki: Nedenler ve Çözümler*’ adlı çalışması, nitel bir araştırmaya dayanarak yükseköğretimde okul terkinin nedenlerini ve önleme yollarını incelemektedir. Bu çalışma, geri dönen öğrenciler ve öğretim üyelerinin görüşlerine de yer vermektedir. Ancak Türkiye’de kadın öğrencilerin yüksek lisans ve doktora eğitimini bırakma nedenlerine dair kapsamlı veri bulunmamaktadır ve bu durumu kadın öğrencilerin bakış açısından ele alan çalışmalar da oldukça sınırlıdır. Bu nedenle, bahsi geçen çalışmanın eksikliklerini gidermek adına nitel araştırma yönteminin kullanılması büyük önem taşımaktadır. Nitel çalışmalar, kadın öğrencilerin yaşadığı deneyimlerin derinlemesine anlaşılmasına ve bu durumun arkasındaki sosyal, kültürel ve duygusal dinamiklerin ortaya konulmasına olanak sağlar. Bu sebepten ötürü araştırmamız, nitel araştırma yöntemi kullanılarak kadın öğrencilerin, akademide yüksek lisans veya doktora yaparken karşılaştıkları sorunları anlama ve açıklama konusunda kadın çalışmaları literatürüne katkı sağlayacaktır.

Verileri daha detaylı ve derinlemesine incelemek amacıyla nitel araştırma metodu seçilmiştir. Belkıs Kümbetoğlu'na göre nitel araştırma yöntemi, katılımcıların davranışlarını, deneyimlerini ve algılarını anlamak amacıyla derinlemesine inceleme ve açıklama sağlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu yöntem, katılımcılar arasındaki karmaşıklıkları anlamak ve bağlamı keşfetmek için açık uçlu sorular, görüşmeler, odak grupları veya gözlem gibi teknikleri içerir. Nitel araştırma, genellikle sosyal bilimlerde, eğitimde ve insan davranışlarını anlamak için kullanılır ve araştırmacılara katılımcıların bakış açılarına derinlemesine nüfuz etme fırsatı sunar (Kümbetoğlu, 2005, s.33). Nitel araştırma metodlarından derinlemesine mülakat ile görüşmelerimiz sürdürülmüştür. Derinlemesine mülakat yönteminin seçilmesindeki temel amaç az sayıda kişiden çok bilgi elde edebilmek ve yüzeysel bilgiden çok, sorun alanındaki kişilerin görüş, düşünce, fikir ve deneyimlerine önem verilmesidir. Araştırma deseni olarak ise betimleyici fenomenoloji kullanılmıştır. Açık uçlu soruların nasıl oluşturulması konusunda dört esasa dikkat edilmiştir. İlk olarak neyi öğrenmek istendiği sorusu üzerinde durulmuştur. Öğrenilmek istenilen şey ise kadınların akademik hayatlarını tamamlamadan akademiden ayrılma nedenleridir. Bu doğrultuda öğrenilmek istenilen konunun cevaplarını ortaya çıkaran doğru araştırma sorularının sorulması önemlidir. Araştırmanın kapsamının belirlenmesi ve soruların hangi düzende, hangi sırayla sorulacağı belirlenmesi yolları izlenmiştir. Bu araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

Yüksek lisans ve doktora yaparken kadınlar, evdeki yükümlülüklerle ilgili ne gibi zorluklarla karşılaşmışlardır?

1. Yüksek lisans ve doktora eğitimi sırasında özel hayatları açısından yaşadığı zorluklar nelerdir?
2. Yüksek lisans ve doktora yaparken akademide yaşanan zorluklar nelerdir?
3. Kadınların yüksek lisans ve doktora bırakmalarındaki en önemli etken nedir?

Bu araştırma, etik kurul çerçevesinde bütün kurallara dikkat edilerek hazırlanmıştır.

Araştırma grubunun özellikleri

Tablo 1

Araştırma Kapsamında Görüşülen Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Görüşmecinin Kodu	Görüşmecinin Yaşı	Görüşmecinin Medeni Durumu	Görüşmecinin Çocuk Sayısı	Görüşmecinin Ekonomik Durumu
G-1	32	Evli	1	Çalışmıyor
G-2	30	Evli	1	Çalışıyor
G-3	28	Bekar	Yok	Çalışmıyor
G-4	30	Evli	1	Çalışmıyor
G-5	35	Evli	3	Çalışmıyor
G-6	48	Bekar/Boşanmış	2	Çalışıyor
G-7	27	Bekar	Yok	Çalışıyor
G-8	36	Evli	2	Çalışmıyor
G-9	38	Evli	2	Çalışıyor
G-10	28	Evli	Yok	Çalışmıyor
G-11	27	Evli	Yok	Çalışıyor
G-12	43	Evli	3	Çalışıyor (ücretsiz izin)
G-13	33	Bekar	Yok	Çalışmıyor

Araştırmanın kapsamı üniversitelerde eğitimlerini yarıda bırakmış on yüksek lisans ve on doktora öğrencisi olmak üzere toplam yirmi kadın öğrencidir. Üniversitelerde Sosyoloji Bölümü'nde görevli akademisyenlerin, yüksek lisans eğitimini yarıda bırakmış kadın öğrencilerinden yola çıkarak, kartopu örneklem yöntemiyle yüksek lisans ve doktorasını çeşitli nedenlerle yarıda bırakmış 13 kadın ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, konuyla ilgili olarak çeşitli üniversitelerden kadın öğrencilerle de görüşmeler yapılmıştır. Görüşmecilerimizin çoğu yüksek lisans ya da doktorasını tez aşamasında yarım bırakmıştır.

Veri toplama araçları

Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır; görüşme soruları hazırlanmadan önce, kadının ataerkil toplumdaki rolü, kadın ve eğitim, kadın çalışmaları tarihi konularında makaleler, kitaplar ve akademik yayınlar üzerinden kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ve elde edilen bilgiler doğrultusunda derinlemesine okumalar gerçekleştirilerek araştırma soruları oluşturulmuştur. Araştırmaya ilişkin veriler belirlenen kadın öğrencilerden 1 Ekim – 30 Kasım 2023 tarihleri arasında görüşme yapılarak toplanmıştır. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş ve bu süreçte araştırma için gerekli bilgiler toplanmıştır. Veri kayıplarını önlemek amacıyla izin dahilinde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler genellikle kadın öğrencilerin iş yerlerinde yapılmış ve her bir görüşme ortalama bir saat sürmüştür. Görüşme sırasında araştırma soruları sabit kalmış, ancak çocuk sahibi olan kadınlara çocuk bakım yükü ve bu yükün akademik eğitimlerine olumlu veya olumsuz etkileri hakkında ek sorular yöneltilmiştir. Ayrıca, bazı görüşmecilere araştırmanın amacı ve toplumsal cinsiyet kavramı hakkında açıklamalar yapılmıştır. Katılımcılara görüşmelerde kayıt cihazının kullanılacağı belirtilmiş ve görüşmelerin sonunda tutulan kayıtların katılımcılar tarafından dinlenebileceği, istenirse görüşlerin kısmen ya da tamamen çıkarılabileceği ifade edilmiştir, böylece kayıt cihazının olumsuz etkileri en aza indirilmeye çalışılmıştır.

Güvenduyulabilirlik

Verileri analiz ederken betimsel analiz yönteminden yararlanılmış ve sorunların tanımları yapılmıştır sonrasında sistematik analiz ile bu araştırma temelinde karşılaştırmalar yapılarak, birbirine karşıt ve benzer noktalar saptanmıştır. Analizin sonunda da yorumlama yöntemiyle öne çıkan ortak eğilimlerin belirlenmesi ve anlatılanların ayrıntılarında gizlenen anlamların gün yüzüne çıkarılması amaçlanmıştır. Ek olarak, Bulgular ve Tartışma kısmındaki alt başlıklar sahada elde ettiğimiz verilere dayanarak oluşturulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Kadın öğrenciler için güvenli bir alan olarak görülen akademi

Toplum ve eğitim arasında birbirlerini kuşkusuz etkiledikleri kuvvetli bir bağ mevcuttur. Bir toplumda kadın ve erkeğin nerede duracağı, özel ve kamusal alanda ne haklara sahip olup nasıl davranacağını toplumsal cinsiyet rejimi belirler (Karakuş, Mutlu ve Diker Coşkun, 2018, ss.2). Tarihsel ve kültürel imgeler genellikle kadınları, ataerkil yapının etkisi altındaki erkeklerin bakış açısına göre tanımlamıştır. Bu yapı, kadınlardan beklenen davranış ve rolleri, ataerkil anlayışa uygun bir şekilde şekillendirmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkek ilişkilerinde iktidarı da ortaya çıkarır. Kadın ve erkeğin toplumda sahip olduğu rol, sorumluluk, statü gibi şeyler kadın ve erkek arasındaki iktidar farklılıklarını oluşturur. Korkmaz ve Başer'in belirttiğine göre, Fransız sosyolog Bourdieu, simgesel şiddeti, simgesel sermaye sahiplerinin iktidarlarını, ezdikleri kişilere onların kazanımlarınıymış gibi sunulan olanaklar aracılığıyla ve gönüllü olarak yeniden üretirmesi olarak tanımlamaktadır.

Bourdieu'ya göre, simgesel şiddet toplumun her alanında ortak olan durumları bir araya getiren en net tanımdır; bu, "şiddetin göze çarpmayan ve nazik formu" olarak bilinir (Korkmaz ve Başer, 2019, ss.73). Toplumdaki iktidar dinamiklerindeki değişim, kadınların iş hayatında daha fazla yer almasını tetiklemiştir. Bu durum, kadın ve erkeğin aile içindeki rollerini etkileyerek, geleneksel ataerkil yapının evrim geçirmesine neden oldu. Kadınların ekonomik zorluklarla başa çıkma çabaları, eğitim düzeylerinin yükselmesi ve kamusal alanda daha aktif olmaları, aile içindeki rollerin ve toplumsal normların yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Hızla değişen toplumsal yapılar ve cinsiyet rolleri kadının iş hayatında daha çok yer almasını sağlamakta. Fakat bu durum ne kadar iç açıcı gibi görünse de kadınlar iş hayatında da bazı eşitsizliklere maruz kalmışlardır. Bunun en zorlayıcı olanı da cam tavanıdır.

Cam tavan, kadınlar ile üst yönetim arasında yer alan ve onların başarı ve liyakatlarına bakılmaksızın ilerlemelerini engelleyen, açıkça görülmeyen, aynı zamanda aşılamayan engelleri nitelendirmektedir (Mizrahi ve Aracı, 2010, ss.149). Cam tavan sendromu yaşayan kadınlar, kendilerini ayrımcılık tecrübeleriyle kısıtlanırlar. Bu, özgüvensizlik hissi yaratır ve ileri gitmeyi engeller. Aslında, bu kişiler ileri gidememe değil, ileri gitmeye uygun görmedikleri için kendilerini kısıtlanırlar. Bu bağlamda, araştırma kapsamında görüşülen kadınların birçoğu yüksek lisansa başlama sebepleri olarak akademi ilerlemeyi ve kendilerine güvenli bir alan oluşturmayı öne sürmektedirler. Bu bağlamda akademiye yer almak isteyen ve bu yüzden yüksek lisansa tutunmaya çalışan G-1 durumu şu şekilde ifade etmektedir;

"Ülkemizde erkeklerin referansı daha kuvvetli. Kadınların sadece odaklandığı tek bir yer yok mesela. Sınıfımızda çok az erkek vardı. Ve o kadın arkadaşlarımdan sadece bir tanesi hoca olabildi. Kendi bölümüm açısından konuşacağım sosyoloji ülkemizde çok değer gören bir bölüm değil. İş alanları çok kısıtlı. Ya KPSS'ye girip devlete atanman ya üniversitede kalman ya da ev hanımı olman lazım. Benim sınıf arkadaşlarımdan çoğu ev hanımı mesela. Herkes çalışmak zorunda değil deyip evlendiriliyorlar yani. Kadınlara bir cam tavan uygulanıyor. Kadınlar genelde hep ikinci sınıf muamele görüyor. Kadın hep bir adım geride kalsın isteniyor. Kadın çocuk doğurup evinde oturmalı. Çok genç yaşta profesörlüğünü alan erkekler var mesela ama kadınlarda öyle olmuyor. Kadın bu hayatın içerisinde ve evliyse evliliğin getirdiği sorumluluklarla enerjisini çok farklı alanlara sarf ettiği için kendine çok az enerji kalıyor. Erkek 5 yılda bitirdiyse kadın 8 yılda tamamlayabiliyor."

Araştırma kapsamında birçok kadın öğrenci yüksek lisans sürecinde daha çok danışmanlarıyla ilgili problem yaşadığını dile getiriyor.

“Yüksek lisansa büyük bir hevesle başlamıştım. Akademik olarak ilerlemek istiyordum. Fakat danışmanım beni çok zorladı. Artık bu durum kişisel hakaret boyutuna ulaştı bu yüzden hukuksal süreç başlatmayı bile düşündüm. Aynı dönemde çalıştığım için de psikolojik olarak çöktüm ve yüksek lisansı bırakmaya karar verdim.”

Evlilik ve akademi arasında kalan G-6 ise durumu şöyle açıklıyor;

“Zaten çok başarılı bir öğrenciydim. Dereceyle tamamladım ama o dönem anne de olmak istiyordum, evliydim o zamanlar. Bende anneliği tercih ettim. Sonra çocukların üniversiteye başladığı bir dönemde yüksek lisans yapmaya karar verdim.”

Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet normlarının kadınların akademik kariyer ve aile hayatı arasında yapmak zorunda kaldıkları tercihler üzerindeki etkilerini net bir biçimde yansıtmaktadır. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, kadının öncelikli olarak ev içi sorumluluklara ve annelik rolüne odaklanmasını talep ederken, bu roller akademik kariyer ve eğitim süreçlerini erteleme veya kesintiye uğratma durumunu doğurabilmektedir. Alıntıda geçen kadın öznenin, üniversite eğitimi sırasında akademik başarıya sahip olduğu belirtilmesine karşın, annelik rolünü tercih etmesi bu durumu destekler niteliktedir. Bu tercih, kadınların toplumsal olarak yüklenen "iyi anne" olma rolünü üstlenmeleri gerektiği yönündeki baskıyı ve bunun kariyer planları üzerindeki sınırlayıcı etkisini gözler önüne sermektedir. Kadının akademik kariyerine çocuklarının üniversiteye başladığı dönemde devam etme kararı, eğitim ve kariyer süreçlerindeki zaman kaybına işaret eder. Bu durum, toplumsal cinsiyet normlarının akademik alanlardaki başarıya erişimi nasıl etkileyebileceğini gösterir. Kadınların sıklıkla karşılaştıkları bu ikili rol beklentisi, akademik başarılarını ve kariyer gelişimlerini ertelemelerine ya da yavaşlatmalarına neden olabilir. Bu bağlamda, erkeklerle kıyaslandığında kadınların akademik kariyerlerinde daha fazla kesinti yaşadıkları ve bu kesintilerin genellikle annelik ve ev içi sorumluluklardan kaynaklandığı görülmektedir.

Nihayetinde bu tür toplumsal cinsiyet beklentileri, kadının kamusal ve özel yaşam arasındaki dengeyi kurma zorunluluğuna dikkat çekmektedir. Kadınların akademik dünyadaki varlıklarını sürdürmeleri, bu roller arasındaki dengeyi sağlamakdan geçerken, toplumsal cinsiyet normlarının bu süreci zorlaştırdığı göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet ve akademik kariyer arasındaki ilişki, kadınların yaşamlarında karşılaştıkları yapısal engellerin bir yansıması olarak ele alınmalıdır.

Ailesinin akademiye güvenli bir alan olarak görmesini G-3 şöyle açıklamaktadır;

“Toplumsal cinsiyet bağlamında bakacak olursam, akademi her zaman ailem ve benim için güvenli bir alandı. Kendi doğrularına göre bir kadının yapabileceği bir meslekti. Gittiği yer belliydi, geldiği yer belliydi. O açıdan ailem akademiye çok istiyordu.”

Akademik kadının için güvenli bir alan olması durumunu açmasını istediğimizde G-3; *“Nereye gittiği belli gittiği yer belli geldiği yer belli.”* şeklinde belirtmiştir. Toplumsal hayatta ya da aile içinde kadın için “uygun” meslek kadının nereye gittiği nereden geldiği olarak belirlenmiştir. İşten çıkış saati bellidir. Yıllık izinleri bellidir. Böylelikle kadının iş hayatında da kontrole alındığını, alınmaya çalışıldığını görüyoruz. Kısacası, ailenin akademiye sıcak bakmasının temel amacı “kadına uygun bir meslek” anlayışıdır. Bu anlayış, mesleklere cinsiyet atfedilmesine ve iş hayatında da kadına her mesleği yapma imkânı tanınmamasına yol açmaktadır.

“Eşim de çocuğa bakıyor ama çocuğu düzene sokan yine kadın.”

Bora’ya göre kadın her şeyden önce bir ev hanımı olarak tasarlandı ve bu tip zaman içerisinde “ideal” olarak bir güç kazandı. Her sınıftan kadın için geçerli olan bu tip kadını ev işlerine ve çocuk bakımında ilk isim olmaya zorladı (Bora, 2022, ss.60-61). Yaşam koşulları ya da kadının artık kendi ayakları üzerinde durup çalışmak istemesiyle kadınlar iş hayatına atılmış ev alanının dışına çıkmışlardır. Bu durum kadının ev işlerine ve çocuklarına az zaman ayırmasını da beraberinde getirdiği için zamanla “ideal” olarak belirlenen tipin dışına çıkmış ve kadına getirilen tepkileri arttırmıştır.

Mead, dünya genelinde erkek ve kadın rollerinde pek çok farklılık saptayarak, cinsiyetlendirilmiş davranışın doğadan ziyade göreneklerle belirlendiği sonucuna varır. Kadın zamanla ona öğretilen kimliği kabullenir ve içselleştirir. Annelik, ev içi işlerin yükümlülüğü vb. Bora’ya göre, evin dünyanın pisliklerinden uzak, masum ve temiz bir yer olarak tasarlanması, erkeklerin “dış” dünyaya açılmışken kadın ve çocukları bu temiz yerde bırakmaları, içinde yaşadığımız kültürün en belirleyici örüntülerinden biri, belki de birincisidir (Bora, 2022, ss.59). Ev içi işler ve çocuk bakım yükü kadın için akademik hayat ile yürütüldüğünde kadını yoran ve toplumsal cinsiyet rolleri gereğince sorumluluklarını yerine getirmeyen biri olarak konumlandırır. Kadın, çocuk bakımı için özellikle yeni doğan bebeklerde birincil bakıcı olarak toplum tarafından kabul edilmektedir. Görüşülen kadın öğrencilerin akademiye girdikten sonra yeni doğan bebeklerini anne veya komşuya emanet ettikleri ya da derslere bebekleriyle katıldıkları gözlemlenmiştir.

Kültürel feminizm, kadınların toplumdaki ikincil ve baskı gören konumunun, toplumun kültür yapısına göre temellendiğini düşündüğünden, kültürün kadını neden bu şekilde konumlandığını açıklamaya çalışmıştır. Kültürel feminizme göre, kadınlara ilişkin kültürel tanımlamalar biyolojik farklılıklardan öte toplumsal çerçevenin ürünüdür ve kadınlara ilişkin geleneksel değerler sistemi özel alandan başlayarak kamusal alana doğru yayılır (Özsöz, 2008, ss.53). Kadının genel olarak sorumluluklarından sayılan ev içi işler ve bu işlerin getirdiği yükümlülüklerdir. Bu durum kadına, iş hayatını ve ev hayatını dengelemekte birtakım sorunlar yaşatmaktadır. Akademiye evli olan kadınlar çok sorun yaşamazken evli ve çocuklu kadınlar için durum aynı değildir. Görüşmelerimiz de evli olan kadınların pek sorun yaşamadıkları eşlerinin genelde onlara yardımcı oldukları saptanmış olup zaman içerisinde ev içi işlerin toplumsal cinsiyet bağlamından çıkarak daha eşitlikçi olduğu görülmüştür. Fakat çocuğu olan

kadın öğrenciler için durum aynı değildir. Doktorasını çocuklarına yeterli vakit ayıramadığını düşündüğü için bırakan G-12 kadınların evli ve çocuklu bir şekilde akademiye devam ettiklerinde yaşadıkları sorunları şu şekilde dile getiriyor;

“İş güç çocuklar derken haliyle akademiden biraz uzaklaşıyoruz... Evdeyken bir şekilde hallediliyor hani, gece çocukları yatınca ders çalışabiliyorsun falan evde olunca da sabah da o yorgunluğu bir şekilde atıyorsun ama işe başladığımda vaktim olmuyordu. Hem çocuklar hem iş çok zor. Çok yoğun çalışırdım genelde, bir de eve gidince çocukların sorumlulukları evin ihtiyaçları falan zor oluyor. Bir şey fark etmişim mesela, kızım tam ergenlik dönemindeydi ve ister istemez onu ihmal ettiğimi fark ettim. Kucağımda bebekle sayfalarca ödev yazdım. Bu süreçte evlenilebilir, yanına bir destekçin, arkadaşın olur, duygusal anlamda da iyi gelir ama çoluk çocuk olunca zor oluyor. Çocuk doğunca öncelikler de değişiyor.”

Tez döneminde yarım bırakan, yıllar sonra da çocuğu olduğu halde yüksek lisansa af ile geri dönen G-1, çocuğu olan bir kadının akademide yaşadığı sorunları şöyle dile getiriyor;

“Evde tez yazmıyorum. Çocuğum doğal olarak ilgi bekliyor benden. İşte yazıyorum ya da çocuk uyuduğunda yazıyorum. Çocuklar anneye daha çok bağımlı mesela o kreşe gidiyor ve anneyi özliyor. Annelerin daha fedakâr olması gerekiyor maalesef. Daha eksi durumda başlıyor kadınlar bu durumda. Kadın görünmez bir işçi aslında. Karı koca çalışıyoruz ve evet erkek de yardım ediyor sana ama fitrat gereği mi yoksa kalıplaşmış yargılar mı bilmiyorum ama eş yardım etse de derleyip toplayan yine kadın oluyor. Eşimde çocuğa bakıyor ama çocuğu düzene sokan yine kadın.”

Joan Scott, E. P. Thompson’ın yazdığı “Karıları ve Aileleri ile Birlikte Emekçi Sınıflar” adlı eleştirilerinde şu noktaya dikkat çeker: “Öykünün kuruluşu ve anlatıyı yapılandıran ana kodlar öyle bir şekilde cinsiyetlendirilmiştir ki, maskülen sınıf temsillerine karşı çıkmak bir yana bunları olumlayıp destekler (Davidoff, İletişim, 2021, ss.237).” Kadınlar da zamanla kültürel kodlarla, kadına oluşturulan cinsiyetçi rolleri benimser ve içselleştirir. Araştırmada görüşülen evli ve çocuğu olan kadın öğrenciler, tezlerine devam etseler de bir yerde çocuklarına yeterli zaman ayıramadıkları için kötü hissettiklerini açıkça dile getirmişlerdir. Ev işlerinde ise eşleri ne kadar yardım ederlerse etsinler kadın elinin değmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Kadın Öğrencilerin Dilemması: Maaşlı Bir İş Mi Yoksa Akademi Mi?

Kadın öğrencilerin yüksek lisans ya da doktorayı yarım bırakma sebepleri açısından özel hayatlarını iki başlık altında ele aldık. Bunlardan ilki ekonomi ve ikincisi de ev içindeki, ailenin yüksek lisansa başlarken gösterdikleri tepki ve tutumlarıdır. Ekonomik olarak zorluk çeken kadın öğrenciler, yüksek lisans ya da doktora zamanlarında bir işte çalışmıyorlarsa kendi gündelik hayatlarından tasarruf yaparak akademiye yetişmeye çalıştıklarını, iş sahibi olan kadın öğrenciler ise iş hayatını ve akademi hayatını dengelemekte zorluk yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu durum kadın öğrencileri zamanla bir seçime yönlendirmektedir. Ev içi ya da aile hayatlarında ise kadın öğrenciler, tek yaşayan ve çalışan bir kadınsa enerjilerini çoklu bir alana yaydıklarından yine zorluk yaşamaktadırlar. Ailesiyle yaşayan, evli olan kadın öğrenciler maddi ve manevi destek gördüklerini dile getirirler de kendilerini mahcup hissettiklerini eklemiştir.

Bu konu hakkında G8 şöyle söylemektedir;

“Yüksek lisans sürecinde bir işte çalışmıyordum. Babamın emekli maaşını ben kullanıyordum. Babam esnaf ve o dükkân çalıştırıp ailemin geçimini sağlamaya çalışırken ben bir maaş yiyordum.” İlerleyen süreçlerde işe girip çalışmaya başlayan G8 sürecin devamını şu şekilde anlatıyor; *“Ne zaman ki tez aşamasına geldim işler sarp sarmaya başladı. Şirkette işler yoğundu. İşe gireli bir yıl falan olmuş danışman hocam okula gelmen lazım diyor. Bizde tezler öyle uzaktan olmaz. Laboratuvar da alıyorsun, bir deney yürütürsün, evde de literatür tarama artı tez yazarsın. Bense okula öyle sürekli gidemezdim. Hocam bakın ben ailemden uzak yaşıyorum, evde kirada kalıyorum, masrafım çok paraya ihtiyacım var işi bırakamam diyorum. Okulda da çalışmam uygun değil sürekli gitmem lazım. Baba bana maaşını ver ne halin varsa gör de diyemem, onların durumu da çok parlak değil. Öyle bir durum altında seçimimi işten yani para kazanmaktan yana kullandım.”* şeklinde ifade etmiştir.

Kadınlar için aileye yük olmak, aile içerisinde zamanla oluşan beklenti kadınlara ev içersinde erkeklere kıyasla daha fazla sorumluluk yüklüyor bağlamında yorumlanabilir. Çünkü kadın daha evlenecek, yuva kuracak ve çocuk doğuracaktır. Hayatının 6-10 yılını akademik kariyeri için kullanan kadın bütün bu durumlar için geç kalmış sayılacaktır. Kadın para kazanamıyorsa evlendirilmelidir. Yüksek lisans yaparken ailenin yarattığı baskı hakkında G10 şunları söylemektedir:

“İşsiz de olduğum bir dönem olduğu için sonrasında bir gelecek de göremedim. Ailem de beni destekliyor tabii artık bitirmemi istiyorlar ama bir beklentileri de var hissediyorum. Beni aşağı çeken en önemli faktörlerden biri de ekonomik durumdu. İlk uzatma aldığım dönem işe girmiştim. İçimde bir umut oldu artık yazabileceğim diye çünkü artık para kazanabiliyordum. Fakat bu seferde yazacak vakti ve enerjimi kendimde bulamıyordum.”

Kadınlar, aile yapısında geleneksel olarak daha fazla sorumluluk taşırken, bu durum akademik ve profesyonel hedeflerine ulaşmalarını zorlaştırmaktadır. Alıntıda belirtilen ekonomik baskılar, kadının iş bulma çabasıyla birlikte, akademik sürecinin nasıl etkilendiğini göstermektedir. İşsizken hissettiği belirsizlik ve aile beklentileri, kadın üzerinde ek bir yük oluşturmakta; ekonomik bağımsızlık kazanma isteği, aynı zamanda yazma ve çalışma motivasyonunu azaltan bir engel haline gelmektedir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet normlarının ve ekonomik koşulların, kadınların akademik gelişimini nasıl şekillendirdiği açıkça ortaya konmaktadır.

Geleneksel Aile İçi Roller Bağlamında Kadınların Akademiye Aktif Katılımı

Araştırma kapsamında kadın öğrencilerin görüşlerine göre, yükseköğretim sürecinde karşılaştıkları akademik sıkıntılar, evlilik ve çocuk bakımı gibi kişisel sorumluluklarının, eğitimlerini olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Kadın öğrenciler, eğitim

sürecinde farklı iş fırsatlarına, maddi zorluklara, danışmanlık eksikliğine ve tez sürecinin zorluklarına ek olarak, evlilik, çocuk bakımı, psikolojik sağlık sorunları gibi kişisel nedenlerle yüksek lisans ve doktora bırakma kararı aldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, kadın öğrencilerin akademik hedeflerine ulaşmalarını engelleyen çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır.

Tarihsel süreçte kadınlar, zamanın koşullarına ve toplumsal yapıya bağlı olarak çeşitli ekonomik faaliyetlere katılmışlardır. Küreselleşme süreciyle birlikte, kadınların iş gücüne katılımı dünya genelinde artmaktadır. Toplumların önemli hedeflerinden biri, sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşümü destekleyerek tüm bireylerin eşitliğini sağlamak olsa da kadın ve erkeklerin iş gücüne katılma olanakları farklılık gösteriyor. Marx ve Engels'in, sosyal sınıf tanımları, cinsiyet açısından ele alındığında üretim araçlarının aidiyeti ve kullanımının erkeklerin elinde bulunması, ekonomide aktif gücü doğal olarak erkeğe vermektedir. Buna ek olarak kadınların piyasaya katılım düzeyi erkeklerle göre daha sınırlı kalmakta ve bu iki cinsiyet arasında ücret farkına da sebep olmaktadır. Bu durum, ekonomik temele bağlı olarak, kadının sosyal sınıf açısından konumunu ikincilleştirmektedir (Kale ve Nur, 2016, ss.51). Ancak kadınların iş hayatına katılmasıyla birlikte, kadınlara yönelik beklentiler ve roller artmış ve toplumdaki konumları değişmeye başlamıştır. Bu durumda kadınlar, iş yerindeki rekabetin yanı sıra toplumsal cinsiyete dayalı rekabetle de karşı karşıya kalmaktadır. Kadının çalışma yaşamında uğradığı toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, araştırma kapsamında sızdıran boru kavramıyla açıklanabilir.

Bayat ve Bayıldar'a göre, "sızdıran boru" kavramı, bilim ve akademi alanlarında kadınların eğitim ve kariyerlerinin önemli aşamalarında neden ayrıldıklarını veya ilerleyemediklerini açıklamak için kullanılır. Sue Berryman ise "Who will do science? Minority and Female Attainment Of Science and Mathematics Degrees" adlı raporunda, kadınların nicel disiplinlerde lisans, yüksek lisans ve doktora derecelerinde temsilini özetlemek için bir boru metaforunu kullanarak, bilim insanı olma sürecinde cinsiyet farkının ortaya çıkışını analiz etmekte ve büyük bir yenilik olarak kabul edilen bir model sunmaktadır (Bayat ve Bayıldar, 2021, ss.755). Bu model, kadınların eğitim ve iş yaşamlarında karşılaştıkları ayrılmaları ve azalmaları incelerken, kadınların iş gücüne katılımında yaşanan eksiklikleri bir boru sistemine benzetiyor. Borunun hangi noktalarında sızıntıların olduğunu belirleyerek, kadınların iş yaşamında karşılaştığı engelleri ve fırsat eşitsizliklerini ortaya çıkarmayı amaçlıyor.

Kadın olmanın getirdiği sorumluluklar açısından iş hayatında yer bulamamayı ise G3 şöyle ifade ediyor;

"Yüksek lisans sınıfında kadınlar çoktu. Şimdi işin iki boyutu var. Cam tavanları bilirsiniz. Her ne kadar eğitim kurumu da olsun herkes verimli çalışan ister. Sanıyorlar ki bir kadının çocuğu olduğunda annelik süreci, doğum süreci, lohusalık, emzirme bunun yanı sıra balayı bir yanda ya da çocuklarla ilgili bir problem olduğunda babasından önce annesinin koşması gerektiği düşüncesinden kaynaklı olarak bu sorumlulukların iş sorumluluklarının önüne geçebileceğini düşünüyorlar. Bu yüzden genelde erkek çalışan alınmıyor çünkü kimse işinin aksamasını istemiyor. Açıkça Kayseri'deki bir iş başvurumda iş reddini şöyle aldım; "Erkek çalışan arıyoruz çünkü kadınların izinlerine yetişemeyiz. 'Kaç tane kadın çalıştırdınız ki?' diyorum bu kadroda, 'Yok çalıştırmadım da kulaktan dolma' ekinde cevap geliyor."

Kadınlar genellikle kariyerlerinden vazgeçerken, anne olduklarında aile ve ev sorumluluklarına daha fazla önem vermeyi tercih ederler. Bu, bazı kadınların kariyer hedeflerini geri plana atmasına veya değiştirmesine neden olabilir. İş hayatında ne kadar aktif olmaya çalışsalar da toplumsal cinsiyet rollerine maruz kalan kadın öğrencilerin akademide yer alması da gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Her ne kadar bireysel bir sorun olarak görünse de aslında toplumsal sorun boyutu daha fazladır.

C. Wright Mills'a göre, sıkıntılar bireylerin kişisel deneyimlerinde yaşadığı zorluklar veya sorunlar olarak tanımlanırken, sorunlar daha geniş bir toplumsal bağlamda ortaya çıkar. Mills, bireylerin kişisel sıkıntılarının toplumsal yapı ve sistemlerdeki daha büyük sorunlardan kaynaklanabileceğini vurgular. Bu nedenle, bireylerin yaşadığı sıkıntıları çözmek için sadece bireysel çözümler yetersiz olabilir; toplumsal yapı ve sistemlerin değişmesi gerekebilir. Kişisel sıkıntıların ifade edilip çözüme kavuşturulması, tamamıyla biyografik bir varlık olarak birey ile içinde yaşadığı birincil muhit çerçevesinde gerçekleşir. Muhit, kişisel tecrübeye ve bir ölçüde de niyetli eyleme doğrudan açık olan toplumsal çevredir. Bireyler itibar ettiği değerlerin tehdit altında olduğunu hissettiğinde sıkıntılar ortaya çıkar (Mills, 2022, ss.19-20). Sorunlar ise kamusal meselelerdir: Topluca itibar edilen kimi değerlerin tehdit altında olduğu hissedildiğinde sorunlar ortaya çıkar. Söz konusu değerlerin ve onlara karşı tehdit oluşturan şeyin tam olarak ne olduğu konusunda çoğu kez tartışma süregider. Çünkü sıkıntılardan, hatta yaygın sıkıntılardan bile farklı olarak bir sorunun esas niteliği, sıradan insanların yakın ve gündelik çevreleri temelinde kolayca tanımlanamıyor olmasıdır bu nedenle de tartışma belirli bir odak noktasından yoksun kalır. Görüşmeler esnasında akademide sağlam zemin arayan kadınların sıkıntılarını kulak versek de bunun aslında toplumsal bir sorun olduğunun farkına vardık.

Yüksek lisans süreci pandemiye denk gelen bu yüzden danışmanıyla iletişim sıkıntısı yaşayan G3 ise bu durumu şöyle ifade etmektedir;

"Bildiğiniz gibi çok ciddi bir pandemi süreci yaşadık. Danışmanımınla birlikte biraz iletişim sıkıntısı yaşadık. Sonrasında yurt dışına gidip geldi ve tezimde konu değişikliğine gidildi. Fakat bunun da prosedürleri varmış. Danışmanım bunu fark ettiğinde her şey için çok geçti çünkü ders almam gerekiyordu. Aşabileceğimiz bir sıkıntı değildi."

C. Wright Mills'ın da dikkat çektiği nokta budur. Bireylerin kişisel sıkıntıları genellikle toplumsal yapı ve sistemlerdeki daha büyük sorunlardan kaynaklanır. Dolayısıyla, bireylerin sıkıntılarını anlamak ve çözmek için sadece bireysel çabalar yeterli olmayabilir, toplumsal yapıda ve sistemlerde değişiklikler gerekebilir. Bu, bireylerin kişisel deneyimlerinin toplumsal bağlamını dikkate alarak daha kapsamlı çözümler aramalarını teşvik eder.

Bunun yanı sıra evliliğin ve çocuk bakımının getirdiği sorumluluklarla beraber yüksek lisans yapmayı görüşmeci G-5 şöyle açıklamaktadırlar;

“Aslında hep hayalimdi fakat hızlı hamile kaldım. Evlendikten sonra hemen hamile kalınca korktum, daha hayallerim var benim daha da hızlanmalıyım diyerek yüksek lisansa başvurdum. Çevrem ve ailemin, sırtını devlete dayadı, devlette bir iş olsun baskısından dolayı daha öncesinde KPSS’ye çalışıyordum. Fakat ben memur olup da sabah 8 akşam 5 çalışacak biri hiç değilimdir. Zaten ALES’e de her sene girerdim YDS sınavım pek iyi değildi sadece. Şansıma da Uluslararası İlişkiler mezunu olsam da yüksek lisansı Sosyoloji’den yaptım.”

Bu bağlamda, bireyin kişisel hayallerini gerçekleştirme çabası ile toplumsal baskılar arasında denge kurma mücadelesini vurgulamaktadır. Toplumsal normlar ve aile baskısı, bireyi güvenli bir memuriyet arayışına yönlendirmişse de kişinin akademik kariyeri ve hayallerine olan bağlılığı daha ağır basmıştır. Erken hamilelik ve aile baskısına rağmen yüksek lisansa başlama kararı, kadının akademik ve profesyonel hayallerinden vazgeçmediğini göstermektedir. Bu durum, bireyin toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kendine çizilen yoldan saparak kendi kariyer yolunu çizmeye yönelik kararlılığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, disiplinler arası bir geçiş yaparak sosyolojiye yönelmesi, bireyin akademik ilgilerinin evrildiğini ve bu alanda kendini geliştirmeyi tercih ettiğini göstermektedir.

Kadın Öğrencilerin Yükseköğretimde Karşılaştığı Çeşitli Engellerin Akademik Başarılarına Etkisi

Türkiye’de de özellikle son on yıldır yükseköğretimdeki kurum ve öğrenci sayısı hızla artmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler üniversiteleri; bina ve donanım eksikliği, finansman yetersizliği, nitelikli öğretim elemanı açığı gibi birçok sorunla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu sorunlardan biri de yükseköğretimde yaşanan okul terki sorunudur (Bülbül, 2012, ss.221). Okul terki, öğrencilerin yükseköğretim kurumlarından ayrılmalarının bir ölçümüdür. Alanyazında tanımlanmış üç temel türü vardır: Okula ara verme, kurumu terk etme ve sistemi terk etme. Ara veren öğrenciler genellikle kısa bir süre sonra geri dönmekte, kurumu terk edenler başka bir okula geçebilmekte ve sistemi terk edenler ise çeşitli nedenlerle tamamiyle üniversiteyi bırakmaktadırlar. Okul terki, öğrencilerin yükseköğretim kurumlarından ayrılmalarının bir ölçümüdür. Alanyazında tanımlanmış üç temel türü vardır: Okula ara verme, kurumu terk etme ve sistemi terk etme. Ara veren öğrenciler genellikle kısa bir süre sonra geri dönmekte, kurumu terk edenler başka bir okula geçebilmekte ve sistemi terk edenler ise çeşitli nedenlerle tamamiyle üniversiteyi bırakmaktadırlar (Bülbül, 2012, ss.221). Türkiye’de, üniversite düzeyinde öğrencilerin neden okulu bıraktıkları, bu durumun etkileri ve hangi grupların daha risk altında olduğu konusunda doğrudan bir araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle, okul bırakmayı önlemeyi amaçlayan stratejiler oluşturmak için eksiklikler bulunmaktadır. Türkiye’de, üniversiteye giriş yapmanın yanı sıra, üniversite eğitiminde kalmak ve başarılı olmak da zorluklarla doludur. Bu zorluklar, kurumsal, bireysel ve sosyal etmenlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkar.

Araştırmada kapsamında kadın öğrencilerin bu konudaki görüşleri incelendiğinde, akademik sıkıntılarının, evlilik sürecinin ve çocuk bakımının yükseköğretimi sekteye uğrattığı gözlemlenmiştir. Kadın öğrenciler, eğitim sürecinde farklı iş fırsatlarına, maddi zorluklara, danışmanlık eksikliğine ve tez sürecinin zorluklarına ek olarak, evlilik, çocuk bakımı, psikolojik sağlık sorunları gibi kişisel nedenlerle yüksek lisansı ve doktorayı bırakma kararı aldıklarını belirtmişlerdir.

Bu etkenler çerçevesinde G9 yüksek lisansı yarıda bırakmasını şöyle açıklıyor;

“Aslında birkaç neden var. Yani en önemli neden bence o yılki danışmanımdı. Konuyu seçiyordum, araştırmaya başlıyordum bir ay geçmeden benden konumu değiştirmemi istiyordu. O beni biraz zorlamıştı. Bir de yüksek lisansı ben tez aşamasında bıraktım. İlk senemi ben Konya’da bitirdim ikinci senemde yani tez aşamasında ben evlendim ve Aksaray’a taşındık. O şekilde olunca araya bir mesafe de girdi ve danışmanımla da iletişim kuramadım açıkçası. İlk temel neden buydu. Evlilik de tabii ki bir etken, çocuk da çok çabuk oldu. Bu da tabii başka bir etken. Tez aşamasının ilk başlarında henüz çocuk yoktu. Tam olarak hatırlamıyorum ama bir kere daha başlamıştım, kaydımı yeniden yaptırdığımda hamileydim zaten ama evet çocuk da zorlayıcı olmuştu.”

Yüksek lisans sürecinde anksiyete ile karşılaşan G10, süreci şu şekilde ifade ediyor;

“Ders dönemine aktif bir şekilde katıldığımız sırada pandemi baş gösterdi ve biz evlere geçtik. Herkeste o dönem zaten eve geçtik diye depresif haller oldu. Sonrasında eve kapandığımız o dönemde bende anksiyete gibi durumlar ortaya çıkmaya başladı. Çevremden tezim konusunda olumsuz şeyler duymak beni soğuttu. Aslında o dönemde beni maddi olarak destekleyecek bir burs vs. olabiliirdi. Çünkü beni aşağı çeken en önemli faktörlerden birisi de ekonomik durumdu. İlk uzatma aldığım dönemde işe girmiştim. İçimde bir umut oldu artık yazabileceğim diye çünkü artık para kazanabiliyordum. Fakat bu seferde yazacak vakti ve enerjiyi kendimde bulamıyordum çünkü çok yoruluyordum. Bir meslek lisesinde felsefe grubu öğretmenliği yapıyordum o dönem. Full ergen erkek dolu bir sınıfta disipline etmek gerçekten zordu özellikle kadın ve bekarsan seni çok ciddiye almıyorlar zaten.”

Yüksek lisans sırasında evlilik süreci geçirip daha sonra çocuk bakımı, onların sorumlulukları derken doktora sürecini G12 şu şekilde ifade etmektedir;

“İş gücü çocuklar derken haliyle akademiden biraz uzaklaşıyorsunuz. Doktorada da o şekilde olunca bir elim kolum akademide olsun diye düşünmüştüm kabul de edildim hani. Yeterliliği de verdik de işte büyük kızım üniversite sınav sürecinde. Yaş itibarıyla çocukların bazı dönemleri oldu. Evdeyken bir şekilde hallediliyor hani işte gece çocukları yatırınca ders çalışabiliyorsun falan evde olunca sabah da o yorgunluğu bir şekilde atıyorsun ama işe başladığımda vaktim olmuyordu yani. Hem çocuklar hem iş çok zor. Çok yoğun çalışırım genelde bir de eve gidince çocukların sorumlulukları evin ihtiyaçları falan zor oluyor. Okumayı çalışmayı seviyorum çocuklar da büyürse af çıkarsa dönmeyi düşünüyorum. Farklı bölümde doktora yapmanın da zorluğu var tabii. O zaman da çalışıyordum 2 tane çocuk vardı. Belki hamileliğin getirdiği bir zorluktur ama artık yaş da geçiyor bir şekilde. İnsanın bir yaştan sonra da bir eşiği oluyor bu anlamda doktora zor, bir kadın için evlilik de zor.”

Kadın öğrencilerin yüksek lisans ve doktora yarıda bırakma nedenlerini anlamak ve bu nedenleri daha görünür hale getirmek amacıyla yapılan bu çalışmada, toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği sorumlulukların kadın öğrenciler üzerinde baskı oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Evli ve çocuklu kadınlar, ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımı sebebiyle akademik kariyerlerini sürdürmemektedirler. Bu süreçte karşılaşılan cam tavan sendromu da kadınların akademide ilerlemelerini engelleyen görünmez bir bariyer olarak ortaya çıkmaktadır. Kadın öğrenciler akademik yeterliliklerine olan güvenlerini kaybedip, karşılaştıkları zorluklar nedeniyle pes etmektedirler. Ekonomik zorluklar da kadın öğrencilerin eğitimlerini yarıda bırakmalarına yol açan önemli bir faktördür; akademiye devam edebilmek için gerekli maddi desteği bulamayan kadın öğrenciler, bu süreçte eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra, kadın öğrenciler danışmanlarıyla yaşadıkları iletişim sorunları veya danışmanların kendilerine yeterli desteği vermemesi nedeniyle motivasyon kaybı yaşamaktadırlar. Akademik sorumluluklarla birlikte ailevi yükümlülükleri dengelemeye çalışan kadın öğrenciler, fiziksel ve psikolojik olarak yıpranmakta ve bu yorgunluk da akademiye yarım bırakma kararlarında etkili olmaktadır.

Literatür taramasında, özellikle pandemi döneminde uzaktan eğitim alan kadın öğrencilerin yaşadığı akademik eksiklikler, yükseköğretimde okul terkinin nedenleri ve bu sorunların önlenmesine yönelik çözüm yollarını içeren, geri dönen öğrenciler ve öğretim üyelerinin görüşlerine dayalı çalışmalara rastlanmıştır. Bu bağlamda, bu araştırma, yüksek lisans ve doktora yapan kadın öğrencilerin akademik yaşamlarında ve toplumsal hayatta maruz kaldıkları cinsiyet eşitsizliğinin yanı sıra, ev işleriyle yükümlü olmalarının yarattığı sorunları belirlemek açısından önemli bir katkı sunmaktadır. Bekir S. Gür ve Muteber Gamze Bozgöz tarafından gerçekleştirilen, doktora yapan kadın öğrencilerin eğitimlerini terk etme nedenlerini inceleyen nitel bir çalışmada, akademik hayal kırıklığı, ev içi sorumluluklar ve kurumsal eksiklikler başlıca sorunlar olarak tespit edilmiştir. Bu çalışma, doktora bırakan kadın öğrencilerin karşılaştığı başlıca sorunları ele almakta ve akademik ortamdaki olumsuz tutumların, alan dışı akademik kadroların varlığının, ayrımcılığın, güç ve ego mücadelelerinin bu süreci olumsuz yönde etkilediğini vurgulamaktadır. Bahsedilen çalışmanın bulguları, kadın öğrencilerin doktora eğitimini bırakmalarında çocuk bakımı, iş-aile yaşamı dengesizliği, zor yaşam koşulları, yeterli destek görememe, zamansızlık ve yoğunluk gibi faktörlerin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, literatürde yer alan benzer bulgularla uyumlu olup, mevcut çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Sonuç ve Öneriler

Kadınların ev içi ve iş yaşamı arasındaki dengeyi sağlamaya çalışırken karşılaştıkları ikili durum, sosyal bilimler literatüründe sıklıkla incelenen bir konudur. Ev işleriyle meşgul olurken aynı zamanda akademide başarılı olma çabası, kadınların yaşadığı çeşitli zorlukları ve çelişkileri içermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, akademide ve evdeki beklentiler ve kaynakların dağılımı gibi faktörler de bu ikilik durumunun halen daha devam etmesinin sebeplerinden biridir. Bu bağlamda kadın öğrencilerin görüşlerine dair yapılan araştırmamızda, akademik sıkıntılar, evlilik süreci ve çocuk bakımının yükseköğrenimleri olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir. Bu öğrenciler, eğitim sürecinde karşılaştıkları farklı iş fırsatlarına, maddi zorluklara, danışmanlık eksikliğine ve tez sürecinin zorluklarına ek olarak, evlilik, çocuk bakımı ve psikolojik sağlık sorunları gibi kişisel nedenlerle yüksek lisans ve doktora programlarını bırakma kararı aldıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırma kapsamında 13 kadımla görüşülmüş ve saha çalışması sonucunda çeşitli bulgular elde edilmiştir. Buradan hareketle ilk olarak, kadın öğrencilerin yüksek lisans ve doktora yarım bırakmalarındaki faktörler üzerinde durulmuş ve faktörlere neden olan sorunlar değerlendirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından ev içinde zaten aktif olan kadınlar, akademide yer almaya çalışırken ataerkil toplum tarafından ikincil duruma düşürülmektedirler. Bu ikincil durum, akademide kadınların ilerlemesinin önündeki en büyük engeldir. Daha önce yapılan araştırmalar, kadınların akademideki ikincil konumlarını açıklamada yetersiz kalmıştır. Bu çalışma hem kadın çalışmalarını literatürü için hem de kadın öğrencilerin akademi ve sosyal hayatlarında yaşadıkları zorlukları anlama açısından önem taşımaktadır.

Görüşülen kadınlara görüşme sonunda “Yüksek lisans ya da doktora geri dönmeniz halinde hangi konunun iyileştirilmesini istersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları ekonomik sıkıntılara çalışmanın önceki bölümlerinde değinilmişti. Ekonomik sıkıntılar yaşayan kadın öğrenciler iyileştirilmesi gereken konular için ekonomik bir destek istediklerini dile getirdiler.

Kadın öğrencilerin danışmanların öğrenci yükünden bahsetmeleri ve bu durumun akademik çalışmaların kalitesini etkilediğini vurgulamaları, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisini gösterebilir. Kadın öğrencilerin akademik yükleri ve danışmanlarıyla etkileşimleri, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisini yansıtır. Toplum, kadınlardan ailevi ve toplumsal sorumlulukları üstlenmelerini bekleyerek, akademik yükümlülüklerini olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, kadınların danışmanlık ve destek hizmetlerine erişimde yaşadığı zorluklar, cinsiyet temelli önyargılarla birleşerek ders yüklerini artırabilir. Bu durum, zaman yönetimi, fırsat eşitsizlikleri ve psikolojik baskılarla birleştiğinde, akademik başarılarını düşürebilir. Dolayısıyla, kadın öğrencilerin akademik deneyimleri, toplumsal cinsiyet dinamikleriyle sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Toplumsal cinsiyet normları ve beklentileri, kadınların akademik başarıları üzerindeki baskıları artırabilir. Özellikle kadın öğrenciler, danışmanların yüksek öğrenci yükü nedeniyle yeterince ilgi görememelerinin kendi akademik performanslarını olumsuz etkilediğini düşünebilirler. Danışmanların yüklerinin hafifletilmesi gerektiğini belirten kadın öğrenciler, akademik ortamda daha adil ve destekleyici bir yapı talep etmektedir. Bu, kadınların akademik dünyada daha iyi desteklenmesi gerektiği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin akademik başarıya olan etkilerini ele almayı gerektirir.

Kadın öğrenciler akademide kadın olmanın zorluğundan ve bununla beraber gelen sorunlar hakkında iyileştirme istemektedir. Kadın öğrenciler özellikle saha çalışmalarında her saha da çalışmadıklarını bazı sahalara “kadın” oldukları için giremediklerini dile getirmişlerdir. Bu durum şüphesiz toplumsal cinsiyetin getirdiği sorunlardan bir tanesidir. Kadın, erkeklerin yoğunluk olarak bulunduğu sahalarda çalışmakta çekinmekte ve daha da ilerleyen zamanlarda saha çalışmaların alanlarını değiştirerek konularından vazgeçmektedir. Kadın olarak her alana giremeyen kadın, saha çalışması öncesinde gireceği alanı özenle

seçmelidir. Kadın öğrenciler kadın olmanın gerektirdiği bir ayrıcalık olarak her alana girememekten şikayetçidirler. Erkeklerin daha yoğun olarak bulunduğu sahaları çalışırken iki kez düşünmektedirler. Kadın sadece saha çalışmasında değil gündelik hayatlarıyla akademiye dengede tutmakta da zorlanmaktadır. Kadın enerjisini sadece tek bir alana değil bir sürü alana paylaşmaktadır. Ev işleri, evli ve çocuk sahibi kadın öğrenciler için bebek bakımı, çalışan kadın öğrenciler için iş hayatı derken kadın enerjisini çoktan tüketmiş ya da geriye kalan enerjisini de akademiye aktarmış olmaktadır. Görüşülen kadınlar sadece akademi değil günlük iş hayatlarında da ekstra bir özveriyle çalışmaktadırlar.

Özbay'a göre, toplumda egemen olan ataerkil düzen, eğitimin kadınların geleneksel rollerini değiştirmesi yönünde kullanılmasını engellemekte, kadınlar için sosyal itibar aracı olarak kullanılmasını desteklemektedir. Böylece, eğitim kadınlar arasında yalnızca sınıf farklılıklarını ortaya koyan bir gösterge haline dönüşmektedir (Özbay, 2019, ss.136). Kadınlar bu düzende kendilerine biçilmiş rolü benimsemiş ve gerek iş hayatında gerekse de akademide olmalarının yanı sıra ev iş ve çocuk bakımında da etkin bir şekilde var olurlar. Kadın enerjisini çok yönlü harcadıktan bir süre sonra yorulup birinden feragat etmek zorunda kalıyor ve genelde işi değil akademiye bırakmayı seçiyor. Kandiyoti'ye göre, klasik ataerkillik alanlarında kadınlar genellikle hem piyasadaki elverişsiz emek ilişkilerine direnemiyorlar ve genellikle emeklerinin değersizleştirilmesine yol açan kısıtlayıcı kurallara dayanabildikleri sürece bağlı kalıyorlar (Kandiyoti, 2022, ss.136).

Kadınların ev içi ve iş yaşamı arasında denge kurmaya çalışırken karşılaştıkları zorluklar, toplumsal cinsiyet rolleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu çerçevede, kadınların akademik dünyada ilerlemeleri, evdeki yükümlülükleriyle karşı karşıya kaldığında zorlanmaktadır. Özellikle, ev içi emek ve bakım sorumlulukları, kadınların iş ve akademik kariyerlerinde sürekli bir ikili duruma düşmesine neden olmaktadır. Kesişimsellik kavramı bu sorunu daha geniş bir bağlama oturarak, sadece toplumsal cinsiyetin değil, aynı zamanda ekonomik durumun da kadınların yaşamlarında nasıl bir etki yarattığını gösterir.

Yoksulluk, kadınların akademik başarısızlıklarının ardında yatan önemli etmenlerden biridir. Sosyoekonomik zorluklar, kadın öğrencilerin yüksek lisans ve doktora eğitimlerini sürdürmelerini güçleştirirken, akademik kariyer hedeflerinden vazgeçmelerine sebep olabilmektedir. Yaptığımız araştırmalarda görüşülen kadınlar, akademik kariyerlerine devam etmelerini engelleyen en büyük faktörler arasında ekonomik zorlukları sıklıkla vurgulamışlardır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının yanı sıra, kadınlara yönelik ekonomik destek mekanizmalarının geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kadın öğrencilerin dile getirdiklerinden yola çıkarak öneriler daha çok kadınlara psikolojik ve ekonomik destek çerçevesinde yoğunlaşmaktadır. Kadınlar için akademi, farklı bir psikoloji ve uğraş alanıdır ve bu alanda uyum sağlamak, kadınlar için daha zor olabilir. Çünkü kadınlar enerjilerini ve zamanlarını sadece akademiye değil, birçok farklı alana yaymaktadır. Ev içinde eşlerinden destek görseler de kadınlar genellikle kendilerini düzenleyici olarak görür ve sorumluluk hissederler. Çocuklarıyla yeterince ilgilenmediklerinde, çevrelerinden gördükleri baskı, akademiye uyum sağlamalarını zorlaştırabilir. Bu nedenle, kadınlara akademide sağlanacak psikolojik destek, onların daha üretken olmalarına yardımcı olacaktır. Kadınlar için var olunan tek alan ev içi değil, aynı zamanda akademi ve iş hayatıdır. Ancak, kadınlar ev içinde kendilerine toplumsal cinsiyet bağlamında verilen sorumlulukları yerine getirmediklerinde suçluluk duygusu hissetmekten kaçınmazlar. Bu durum, kadının bilinç düzeyiyle doğrudan ilgili değildir; kadın ne kadar haklarının farkında olursa olsun, ona biçilen rolün etkisi altındadır. Bu noktada, toplumun kadına yüklenen bu rollerin ağırlığını hafifletmek için sorumluluk alması gerekmektedir.

Toplum olarak, kadınlara bu farkındalığı sık sık hatırlatmalı ve bu rollerden dolayı hissettikleri suçluluk duygusunu hafifletecek adımlar atmalıyız. Bu adımları atacak olan aktörler, çeşitli sosyal grupları kapsamaktadır. Eğitim kurumları, kadın öğrencilerin karşılaştığı zorlukları anlayarak destekleyici politikalar geliştirme sorumluluğunu üstlenmelidir. Danışmanlar ve akademik personel, kadınların deneyimlerini dikkate alarak onlara rehberlik etmeli ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki bilinç düzeylerini artırmalıdır. Aileler, kadınların eğitimlerine ve kariyer hedeflerine destek olmalı, bu bağlamda sağlıklı bir iletişim kurarak rol model olmalıdır. Sivil toplum kuruluşları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konularında farkındalığı artıran etkinlikler düzenleyerek sosyal değişimi teşvik edebilir. Medya ise toplumsal cinsiyet rollerini sorgulayan ve kadınların başarılarını öne çıkaran içerikler üretmekle kamuoyunu bilinçlendirme işlevini yerine getirmelidir. Bu aktörler, kadınların hissettikleri suçluluk duygusunu hafifletmek ve daha eşit bir toplumsal yapı oluşturmak için kritik bir rol oynamaktadır. Bu adımlar arasında, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi, destekleyici politikalar ve toplumsal normların yeniden şekillendirilmesi yer alabilir. Bu bağlamda yapılan saha çalışmasının da bulgularından hareketle öneriler şu şekildedir:

- Yüksek lisans ve doktora öğrencileri için sosyal destek projesi ekonomik anlamda onları destekleyecektir. Bu sayede hem akademide hem de çalışma hayatında aktif olmak zorunda kalmayacaklar ve yalnızca akademiye odaklanabileceklerdir.
- Yüksek lisans ve doktora sürecinde kadın öğrencinin ders dönemi ve tez konusu seçme durumlarında çevresinden alacağı görüşler oldukça önem taşımaktadır. Akran destek grupları gibi sosyal destek mekanizmaları sunulabilir.
- Görüşmeciler tez sürecinde çalışma alanlarının geniş olmadığını, sırf kadın oldukları için her sahaya giremediklerinden bahsetmişlerdir. Tez sürecinde kadınların çalışma alanlarını genişletmek için çeşitli konferanslar düzenlenebilir. Bu konferanslar, alanlarında uzman kişilerle tanışma, farklı araştırma yöntemleri hakkında bilgi edinme ve çalışmalarından bahsetme fırsatları sunabilir. Ayrıca kadın araştırmacıların desteklenmesi amacıyla özel etkinlikler yapılarak meslektaşlarıyla bağlantı kurulabilir. Bu şekilde çalışma alanlarını genişletirken destek ve ilham bulabilirler.

Kaynakça

- Bardakçı Ş. ve Oğlak S. (2022), *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ve Türkiye*, Toplumsal Politika Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, ss. 71-90.
- Başerer Berber Z. (2021), *Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Giderme Yolları*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Sayı: 10/3, s. 1215-1223, Türkiye.
- Bora A. (2021), *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Brown H. A. (2016), *Marx'ta Toplumsal Cinsiyet ve Aile*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Bülbül T. (2012), *Yükseköğretimde Okul Terki: Nedenler ve Çözümler*, Cilt: 37, Sayı: 166, ss. 219-235.
- Davidoff L. (2021), *Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Doğanay G., Çopur Z. (2021), *İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında İşlenen Aile İçi Rollerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Değerlendirilmesi*, Aydın İnsan ve Toplum Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, ss. 57-73.
- Donavan J. (2021), *Feminist Teori*, İletişim Yayınları, 14. Baskı, İstanbul.
- Gülseven A. S. (2017), *Türk Aile Hukukunda Toplumsal Cinsiyet Rollerini*, TBB Dergisi, (132), Ankara.
- Kale M., Nur İ. (2016), *Karl Marx ve Marksist Teori Açısından Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet*, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 1, ss. 40-55.
- Kandiyoti D. (2022), *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*, Metis Yayınları, 7. Baskı.
- Kaplan A. (2018), *Kültürel Feminizm*, Sosyoloji Yüksek Lisans Programı Kadın Çalışmaları Dersi Ödevi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Karakuş E., Mutlu E., Diker Coşkun Y. (2018), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Öğretim Programlarının İncelenmesi*, Kadın Araştırmaları Dergisi, Sayı: 17, ss. 31-54.
- Kıroğlu Bayat E., Baykal Bayıldar B. (2021), *Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Yarattığı Engeller: Çalışma Yaşamında Varılmaya Çalışan Kadın*, 23/3, Cilt: 23, Sayı: 3, ss. 745-762.
- Korkmaz A., Başer M. (2019), *Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Ataerkillik ve İktidar İlişkileri*, Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 1, ss. 71-76.
- Kümbetoğlu B. (2005), *Sosyoloji'de ve Antropoloji'de Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Mills C. W. (2022), *Sosyolojik Tahayyül*, Hill Yayınları, İstanbul.
- Mizrahi R., Aracı H. (2010), *Kadın Yöneticiler ve Cam Tavan Sendromu Üzerine Bir Araştırma*, Organizasyonu ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 149-156.
- Özbay F. (2019), *Kadın Emeği Seçme Yazılar*, İletişim Yayınlar, İstanbul.
- Özsöz C. (2008), *Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş*, Sosyoloji Notları, Sayı: 6, s. 51-55.
- Rose S. O. (2018), *Toplumsal Cinsiyet Tarihciliği*, Can Yayınları, İstanbul.
- Sancar S. (2012), *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınlar, İstanbul.
- Smith B. G. (2022), *Kadın Çalışmaları Temelleri*, İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.
- Utma S. (2019), *Kadına Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı ve Cam Tavan Sendromu*, Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 1, ss. 44-58.
- Carter, S., Blumenstein, M., & Cook, C. (2013). Different for women? The challenges of doctoral studies. *Teaching in Higher Education*, 18(4), 339–351. <https://doi.org/10.1080/13562517.2012.719159>